

Jón Jensson - Sjálfstæði Íslands (1906)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundarréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Bókasafns Kópavogs.

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrval.is)

- 101 -
949.104
70m
5

Sjálfstæði Íslands.

Ræða **Jóns Jenssonar** yfirdómara
í Stúdentafélaginu 6. júní 1906.

(Sérprentun úr Ingólfi).

Með sjálfstæði Íslands á ég við fullt sjálfstæði, eða að *Íslendingar eigi öll ráðin yfir landi sínu*, og engir aðrir. Þeir eigi þau ekki undir neinum öðrum, neinni annari þjóð. Ísland sé fyrir Íslendinga. Ég tek þetta fram af því, að menn virðast nú vilja kalla allt sjálfstæði, kalla það sjálfstæði, að önnur þjóð ljái oss ráðin yfir landi voru undir sínu yfirvaldi og umsjón — kalla það sjálfstæði að vera nýlenda eða lýðlenda eða hjálenda annars lands eða ríkis. Vegna þessarar villumerkingar í orðinu sjálfstæði, sem nú er orðin tíð, þykjast nú allir vera að vinna að sjálfstæði Íslands, einnig þeir, sem þvert á móti eru að vinna að því, að það glatist með öllu.

Fyrir þessu fulla sjálfstæði Íslands höfum vér barist nú í yfir 50 ár. Og í rauninni standa sakir svo, að vér höfum ekkert áunnið enn fyrir reglulegt, fullt sjálfstæði Íslands, heldur *farið aftur á bak*.

Eg álit það heppilegt að hefja umræðurnar í kvöld um sjálfstæði Íslands með því að segja stuttlega frá stjórnarbaráttu

vorri, eins og ég lít á hana, til að réttlæta þessa sögn mína.

Þegar einveldinu létti af, þá var eðlilegur og sögulega sannaður réttur Íslands sá, að það væri frjálst sambandsland Danmerkur undir sameiginlegum konungi, en að öðru leyti jafn frjálst að ráða málum sínum öllum og högum sem Danmörk. Þessum rétti héldu Íslendingar fram á *þjóðfundinum* og vildu samkvæmt þessum rétti sínum til fulls sjálfstæðis láta það vera komið undir frjálsu samkomulagi milli sín og Dana, hver mál önnur en konungur og ríkiserfðir skyldu vera sameiginleg, og skyldu þeir þá eiga atkvæði að tiltölu réttri við Dani í þeim málum, enda leggja tiltölulega fé til þeirra.

En ráðgjafastjórnin í Danmörku og ríkisþingið, sem völdin fengu við stjórnarbreytinguna í Danmörku, vildu ekki láta sér skiljast þessi sjálfsagði réttur Íslendinga til sjálfstæðis. Þau töldu grundvallarlög Dana alríkislög og sig alríkisstjórn og alríkisþing, sem Ísland yrði að lúta að því leyti sem þau vildu ekkiljá því einhver ráð í eigin málum þess. Fyrst var reynt á *þjóðfundinum* að fá Íslendinga til að samþykkja að þeir væru beint innlimaðir í Danmörku sem annað danskt hérað, þar sem öll helztu mál Íslands skyldu lögð undir ríkisþingið danska og Íslendingar skyldu að eins hafa þar hverfandi atkvæði. Þegar Íslendingar mótmæltu

Þessu einbeittlega, þá var reynt að fá þá til að játaast undir nýlendufyrirkomulag, svo lagað, að löggjafarvaldið í málum þeim, er af Dönum væru talin heyra Íslandi einu til, skyldi vera í höndum alþingis og konungs með dönskum ráðgjafa, er ábyrgð bar fyrir ríkisþingi. En Íslendingar vildu ekki heldur vera nýlenda Danmerkur eða lýðlenda; þeir vildu engu sleppa af rétti sínum til fulls sjálfstæðis, og það gekk þá ekki saman með þeim og Dönum.

Í þessu stappi stóð um 20 ár og Íslendingar létu ekkert hik á sér finna. Þeir kröfðust æ hins sama, og hertu þó jafnvel á kröfunum, heldur en hitt. Verður maður, sérstaklega þegar maður þekkir staðfestuleysi síðari tíma stjórnámálanna Íslendinga og þjóðarinnar nú á dögum, að dást að festu þeirra og kjarki, er þá höfðu orð fyrir Íslendingum. Íslendingar áttu þá alt í hendur Dana að sækja, löggjafarvald og fjárráð og alt er til þjóðþrifa horfði, og þó að þeim stæði það alt til boða í þessu tilliti, sem þurfti í bráðina, þá slógu þeir hendi við því. Þeir vildu hafa rétt sinn óskertan, fullt sjálfstæði Íslands. Ekkert það samband við Danmörku vildu þeir þýðast, sem ekki væri byggt á fullu og frjálsu samþykki Íslendinga. Þeir vildu þá ekki kaupa haganlegt stjórnarfyrrirkomulag fyrir rétt landsins.

Jón Sigurðsson, sem þá var foringi Ís-

lendinga, vissi líka hvert hann fór. Hann vissi það, að Danir myndu ekki geta haldið ráðunum yfir málum Íslendinga um langa hrið; þeir voru orðnir þreyttir á því að leggja ávalt meira og meira fé til Íslands og mega þó sjálfum sér um kenna og bera vanvirðu fyrir að alt var í vanhirdingu og niðurníðslu á Íslandi vegna fjárleysis, en Íslendingar vildu eðlilega ekkert til leggja meðan þeir fengu eigi fjárráðin í hendur.

Það var auðsætt, að eitt af tvennu yrðu Danir að gera. Annaðhvort yrðu Danir að láta algjörlega undan réttmætum kröfum Íslendinga um sjálfstæði fult, eða að sleppa meiru eða minnu eftir eigin höfði af ráðunum yfir Íslandsmálum við Íslendinga, valdbjóða með öðrum orðum skipunina á stöðu Íslands í ríkinu og sambandinu við Danmörku. Jón Sigurðsson var ekki eins hræddur við þetta síðara, ef til þess skyldi koma, eins og sumir aðrir. Hann sagði svo um það í bréfi til Konráðs Maurers 1867: „Fari stjórnin að búa til sjálf oktroý (valdboð) þá erum við lausir allra mála; við tökum hvað við getum brúkað, en gjörum alt til að fá hinu breytt.“ Hann þekkti muninn á valdboði Dana og viðurkenningu af vorri hálfu á óréttinum.

Danir gerðu nú einmitt þetta. Þeir valdbuðu stöðulögin á oss, skiftu oss þar málum, er skyldu að vera sérmál Íslands.

En Íslendingar svöruðu með mótmælum og töldu lögin eigi bindandi fyrir sig. Og þeir héldu áfram án nokkurs tilits til þeirra að krefjast stjórnarskrár byggðar á fullu sjálfstæði. Þeim kröfum var að vísu ekki sint; en 1874, á þúsundaráhátíð landsins, gaf konungur „af frjálsu fullveldi“, sem hann kallaði, út stjórnarskrána 5. jan. 1874, sem veitti Íslendingum löggjöf og stjórn útaf fyrir sig í málum þeim, er stöðulögin höfðu viðurkennt vera sérmál Íslands.

Með stjórnarskránni var ekki komið á nema vopnahlé í stjórnardeilunni við Dani. Hvorirtveggju, Danir og Íslendingar, héldu sinni skoðun á sambandinu milli landanna. Danir þóttust hafa haft sitt fram, að staðfesta yfirráð sín yfir Íslandi með því að gefa einir út stöðulögin, en Íslendingar álitu þau lög af sinni hálfu sér óviðkomandi, hvað stöðu Íslands í ríkinu áhræði, og höfðu mótmælt þeim gjörsamlega sem óskuldbindandi fyrir sig. Hinsvegar „tóku þeir hvað þeir gátu brúkað“ í þeim, hirtu ráðin í sérmálunum, sem ríkisþingið hafði sleppt með lögunum, þegar konungur „af frjálsu fullveldi“ veitti þeim með stjórnarskránni löggjafarvaldið í þeim málum.

Íslendingar gátu leyft sér þetta vopnahlé, og tekið stjórnarskránni til að nota hana til að efla verklegar framfarir sínar, án þess að í því fælist nein uppgjöf á sjálfstæði landsins eða rétti þess, og án þess með því verði sagt að þeir hafi

viðurkennt gildi stöðuláganna, eins og sumir hafa þó haldið fram. Íslendingar hafa þar ekki gert annað en taka við af konungi sínum ráðunum í þeim af sínum eigin málum, er Danir höfðu sleppt, og liggur ekki nein viðurkenning í því frá oss um að þess hefði þurft með, að Danir slepptu málunum við oss, eða að konungur hefði þurft leyfi Dana til að veita oss ráðin í þeim.

Það er líka rangt að telja svo, að Íslendingar hafi gefið konungi nokkurt sjálfðæmi milli sín og Dana er þeir báðu konung 1873 að gefa landinu stjórnarskrá á næsta ári, þjóðhátíðar-árinu, er veitti alþingi fullt löggjafarvald og fjárforræði og að öðru leyti væri lagað *sem framust væri unt* eftir frv. alþingis, er þeir vildu fyrst og fremst að staðfest væri. Alþingi sýndi það aldreí skýrar en 1873, að það ætlaði ekki að gefa upp sjálfstæði Íslands; það vildi að eins að það fengi ráðin í hendur, þau er konungur treysti sér fyrir ríkisþinginu að veita því, heldur en að dönsku ráðgj. sætu yfir þeim sem einvaldar. Enda gerði þingið og ráð fyrir að endurskoða stjórnarskrána aftur á grundvelli óskertra landsréttinda eftir nokkur ár og hefja þá baráttuna aftur.

Það var hvorttveggja, að Íslendingar ætluðu sér ekki að búa til langframa að þessari umbót á stjórnarhögum sínum, enda bar fljótt á því, að Danastjórn fékk

konung til að útpýða stjórnarskrána og beita henni á alla vegu svo að sjálfstæði voru var hætta búin. Vér fengum ekki að hafa hið viðurkennda sérmálasvið fyrir oss, útaf fyrir oss, eins og stjórnarskráin þó ákvað. Oss var skipað brot úr dönskum ráðgjafa í stað íslensks sérmálaráðgjafa, og mál vor, þessi viðurkenndu sérmál vor, voru rædd í ríkisráðinu eins og önnur dönsk mál.

Vér máttum því eigi láta svo búið standa lengi, og Benedikt Sveinsson gekkst fyrir því að ný barátta var hafin fyrir sjálfstæði Íslands, en í þetta skifti var eigi álitid hyggilegt, að fara lengra en hið viðurkennda sérmálasvið náði, og þess því krafist að stjórnarskrá vor veitti oss á því sviði fulla sjálfstjórn eða sérstjórn, lausa við öll afskifti Dana eða Danastjórnar af sérmálum vorum. Með öðrum orðum, vér kröfðumst fulls sjálfstæðis í hinum viðurkenndu sérmálum vorum. Frumvörp til gagngerðrar endurskoðunar á stjórnarskránni, er fóru þessu fram, voru tvisvar samþykkt til fullnaðar af alþingi árin 1886 og 1894.

Konungur og ráðgjafi vor, sem svo átti að heita, þó að hann bæri ekki það nafn með rentu, mættu þó þessum hóflegu og réttmætu kröfum Íslendinga með bláberu nei. Það sem stóð þar fyrir, var ríkis-einingin, að Ísland yrði, ef það fengi löggjöf og stjórn útaf fyrir sig, með konungi

sínum, „óháð bæði hinni annari (dönsku) stjórn Vorri og eins ríkisráði Voru“ (hinu danska). Svo þótti það og óhæfa mikil af Íslendingum að þeir vildu ekki hafa tilvísun í stjórnarskránni til stöðulaganna sem heimild fyrir ráðunum yfir sérmálunum; konungur þóttist ekki geta samþykkt stjórnarskrá án slíkrar tilvísunar, því að það myndi „efla þá röngu skoðun, er hið ráðgefandi alþingi hélt fram 1871, að stöðulögin væru eigi bindandi fyrir Ísland, en slík skoðun færi beint í bága við stjórnarskipun ríkisins, sem byggð er á grundvallarlögunum“.

Það var augljóst, að vér Íslendingar vorum enn ekkert komnir áleiðis með að fá kröfum vorum um sjálfstæði og landsrétt Íslands viðurkendar. Vér áttum að halda áfram að vera undirlægjur Dana, einnig í sérmálunum.

Og þó að alþingi 1895 reyndi það ráð, að skora á stjórnina að semja og leggja fyrir alþingi frumvarp til stjórnarskrár, ef ske kynni að fyrirkomulagið, er frumvörp-in 1886 og 1894 stungu uppá, þætti betur fara öðruvísi í einhverjum efnum, þá sinnti stjórnin ekki þeirri áskorun, af því að þingið hafði lýst því jafnframt yfir í áskoruninni, að það héldi fast við sjálfstæðiskröfur Íslands, eins og þær hefðu komið fram á undanförunum þingum, og tók fram helztu atriðin, er það taldi fullt sjálfstæði Íslands í sérmálunum verða að

byggjast á, en frá þeim mætti ekki vikja í væntanlegu frumvarpi stjórnarinnar, ef til samkomulags ætti að draga.

Þegar hér var komið sögunni og ekkert útlit þótti vera til þess, að fá hagkvæmara stjórnarfyriðkomulag *með fullu sjálfstæði í sér máluunum*, þá voru vaxandi kröfur þjóðarinnar til framsóknar farnar að leiða svo í ljós forustuleysið hjá stjórn vorri, einsog henni var skipað með stjórnarskránni, og aðra galla hennar að það fékk meira og meira fylgi á Íslandi, að gjöra enn hlé á baráttunni fyrir sjálfstæði landsins, en reyna að fá þær umbætur á stjórnarfyriðkomulaginu, sem ekki þyrftu að rekast á kreddur Dana um stöðu Íslands í ríkinu, en þessar umbætur voru helzt sérstakur ráðgjafi er sæti á alþingi og bæri fulla ábyrgð fyrir því á allri stjórn landsins. Það mátti og vænta þess — er vér hefðum með sérstökum ráðgjafa háðum alþingi í öllu, sem hefði blotið að vera Íslendingur, fengið talsmann þann, er oss vantaði svo tilfinnanlega hjá konungi — að honum mætti þá takast að vinna smátt og smátt með aðhaldi alþingis að framgangi sjálfstæðismáls vors og eyðingu hleypidóma hinnar dönsku ráðgjafastjórnar er höfðu verið því til fyrirstöð.

Stjórnin í Danmörku lýsti sig líka fúsa til að veita Íslendingum þessar umbætur, ef þær kæmu ekki að neinu leyti í bága

við þá stöðu sem hún viðurkendi að Ísland ætti að lögum í ríkinu.

Það voru margir Íslendingar, sem hneygðust að þessu hléi á baráttunni fyrir sjálfstæði Íslands. En þeir voru eins margir, og Ben. Sveinsson þar fremstur í flokki, sem vildu halda fram baráttunni fyrir sjálfstæðiskröfunum óbreyttum (hvað sérmála-sviðið snerti), og sérstaklega álitu þeir, að Íslendingar mættu eigi leggja samþykki til neinnar stjórnarskrár eða stjórnarskrárbreytingar, nema þar væri skýrt tekið fram, að ráðgjafi Íslands mætti eigi bera sérmálin upp í ríkisráði Dana, því að þeir töldu það atriði hyrningarstein undir sjálfstæði Íslands.

Eg skal engan dóm á það leggja hér, hvor af þessum flokkum hafi haft réttara fyrir sér, hafi valið heppilegri leiðina í stjórn máli Íslands. Eg fylgdi fyrri flokknum og gjörði það af því, að eg áleit þá leið, sem hann valdi, hættulausa fyrir sjálfstæði Íslands, og jafnvel heppilega leið til sigurs fyrir það. Eg treysti þar á tvennt, festu alþingis eða Íslendinga sjálfra í frelsisframsókn þeirra, og þjóðrækin ráðgjafa, er þeir hefðu vit og vilja á að kjósa sér til forustu. En ef eg þá hefði haft þá reynslu, sem eg síðan hef fengið af íslenskri staðfestu, þá myndi eg ekki hafa gefið um að fylgja þeim flokki, sem einmitt byggði svo afarmikið á þessum eiginlegleika hjá þjóðinni og þinginu, enda

hefði, ef vel var aðgætt, mátt finna aðrar leiðir til þess, án breytingar á stjórnarskránni, að koma fram framfaramálum vorum, eða fá þeim þá forustu og það fylgi, er nauðsynlegt var, ef vilja og samheldni hefði ekki brostið meðal Íslendinga sjálfra.

Ólán Íslands var það, að uppúr deilum umgetinna tveggja flokka, sem upphaflega höfðu vafalaust báðir alvarlegan huga á því að varðveita fullan rétt Íslands til sjálfstæðis, hófust flokkadrættir með Íslendingum, sem altóku þjóðina og leiddu hana afvega frá réttum skilningi á málefninu sjálfu, og sýndi það sig best á því, að 1901 varð ekkert lát á sundurlyndinu um málið sjálft og engin samvinna möguleg milli flokkanna um það, og voru þó báðir flokkar þá orðnir sammála um, að rétt væri að taka ofangreindum verklegum umbótum á stjórnarskránni, en fresta kröfum um leiðréttingu á stöðu Íslands í ríkinu, sérstaklega um afnám ríkisráðssetu ráðgjafans. Þeir voru yfir höfuð sammála í stjórnarskrármálinu; því að ég tel ekki það sem ágreiningsmál milli flokkanna, þótt annar þeirra teldi sér til gildis að vilja ráðgjafann búsettan hér; það vildu báðir flokkar, ef þess væri kostur, en ekkert útlit var fyrir það þá, enda var það atriði, eitt sér, þýðingarlaust fyrir sjálfstæðisrétt Íslands, eins og síðar hefir sýnt sig.

1902 10. jan. kom út boðskapur kon-

ungs til Íslendinga, sem leyfði þeim að velja á milli frumvarps alþingis 1901, um breytingu á stjórnarskránni, er veitti Íslendingum fyrgreindar umbætur á stjórnarfyrikkomulaginu, sérstakan ráðgjafa er mætti á þingi og bæri ábyrgð fyrir því o. s. frv. en þar sem öll ágreiningsatriði milli Íslendinga og Danastjórnar voru látin liggja í þagnargildi — og frumvarps sama innihalds, er stjórnin ætlaði að semja, með þeim einum mismun frá hinu frumvarpinu, að þar var ákveðið að ráðgjafi Íslands skyldi vera búsettur í Reykjavík.

Það var eðlilegt, að báðir flokkar í landinu, og þá allir landsmenn, tækju þessum konungsboðskap vel, því að með honum var fengið konungslóforð, skýrt og afdráttarlaust, fyrir því að konungur myndi staðfesta breytingu á stjórnarskránni innihaldandi þær verklegu umbætur á henni, er báðir flokkar og nú allir landsmenn töldu æskilegar. Og menn urðu enn fegnari fyrir það að stjórnin, fram yfir vonir annars flokksins, slepti dönsku kreddunni um það að ráðgjafinn þyrfti að vera búsettur í Khöfn. Íslendingar gátu fengið að hafa hann búsettan í Reykjavík, fyrir að taka að sér að launa honum, og það töldu allir vel tilvinnandi.

En þó að allir væri sammála um málið sjálft, þá héldust flokkadrættirnir innanlands eins fyrir það. Rígurinn, keppnin og hatrið milli flokkanna varð jafnvel

enn megnara. Það var keppnin um völdin í landinu, hrein og bein valdafíkn, sem nú var orðin hin leynilega stefnuskrá beggja flokka, sú að fá ráðgjafann væntanlega tekinn úr sínum flokki.

Yfir þessari skammsýnu persónu-pólitík gleymdu báðir flokkar málinu sjálfu, gleymdu því, að hér var að eins um verklegar umbætur að ræða, tilgangur vor var aldrei að kaupa þær fyrir sjálfstæði Íslands eða neina tilslökun í landsréttindakröfum vorum.

En kappið og valdafíknin gerði leiðtogana blinda. Þeir knékrupu hver í kapp við annan Íslandsráðgjafanum Albertí, og sungu honum lof og þakkargjörð, þegar hann, þvert ofan í orð konungs í konungsboðskapnum 10. jan. 1902, leyfði sér upp á sitt eindæmi að setja Íslendingum það skilyrði fyrir því að konungur efndi skýrt og afdráttarlaust loforð sitt þar, að þeir gæfu af sinni hálfu viðurkenningu um réttleysi Íslands og innlimun þess í Danmörku eða undir yfirráð Dana, með því að taka ákvæði upp í stjórnarskrána, er sýndi að sérmál Íslands væri löglega borin upp í ríkisráði Dana.

Báðir flokkar á þinginu, að frátöldum einum manni, gátu nú tekið saman höndum til þess að ryðja burtu hyrningarsteininum undir sjálfstæði Íslands, þó að ekki gætu þeir unnið saman að neinu öðru máli.

Íslendingar höfðu með þeirri atkvæðagreiðslu samþykkt sjálfir undirlægjuskap sinn undir Dani.

Það höfðu þeir aldrei gert fyrri, hvorki undir Dani eða aðra þjóð.

Ekki 1262; þá gengu þeir að eins undir konung sameiginlegan við Noreg. Og 1662 játuðu þeir að eins einvaldsdæmi hins sameiginlega konungs Íslendinga, Dana og Norðmanna, en gáfu ekki upp nein landsréttindi sín við þessar sambandsþjóðir sínar.

En — árið 1903 játuðust þeir undir danska ráðgjafastjórn, og danskt þjóðþing, undir dönsku þjóðina.

Þannig hafa *Danir* fulla ástæðu til að líta á málið, út frá sínum skilningi á stöðu Íslands í ríkinu, sem undirlægju Danmerkur, nýlendu hennar.

Og þeir sýndu þegar við ráðgjafaskipunina, að þeir litu þannig á málið. Þeir veittu oss *heilan* danskan ráðgjafa í staðinn fyrir *brot* úr dönskum ráðgjafa áður. Það var allur munurinn.

En höfum vér þá fyrir fult og alt glatað þjóðarsjálfstæði voru, sem vér áttum með réttu?

Vonandi ekki, ef vér leggjumst nú allir á eitt.

En örðugleikarnir á að fá það viðurkent, hafa margfaldast, því að vér höfum fengið Dönum vopn í hendur gegn

oss, sem þá brast áður, viðurkenninguna í stjórnarskrá vorri.

Og Danir, danska ráðgjafastjórnin, hefir hagnýtt sér hana, með því að skipa oss danskan ráðgjafa. Fyrir ríkisráðsákvæðið verðum vér því nú að sækja leiðrétting á máli voru í þessu efni í hendur dönsku ráðgjafastjórnarinnar, og ekki lengur í hendur konungi einum. Hann, konungurinn, fór auðvitað áður um mál vor eftir tillögum dönsku ráðgjafanna, en hann gat dregið vörn taum, ef hann hefði haft þrek og réttsýni og vilja til þess.

Nú höfum vér hjálpað ráðgjafastjórninni dönsku til að komast milli hans og vor.

Hvað getum vér þá gert?

Vér getum byggt á því, sem satt er, að alþingi samþykkti að eins ríkisráðsákvæðið með þeim fyrirvara, að vér eftir sem áður héldum óskertum sérréttindum þjóðar vorrar og landsréttindakröfum hennar.

Það var danskt gjörræði að staðfesta og framkvæma stjórnarskrárbreytinguna án þess að virða nokkurs þenna beina fyrirvara, sem var samkvæmur vilja allrar íslenzku þjóðarinnar.

En honum var traðkað með skipun *dansks* ráðgjafa fyrir Ísland.

Vér getum einnig byggt á því, að alþingi var gínt til að samþykkja ríkisráðsákvæðið með ósönnum skýringum á þýðing þess af sjálfum fulltrúa stjórnar-

innar á alþingi, og að Íslandsráðgjafinn sem þá var, Albertí, neitaði gegn skyldu sinni að láta alþingi í té nauðsynlegar skýringar um málið, sem hver heiðvirður maður í hans stöðu hefði talið sér skylt að veita — af því að hann vissi, að alþingi hefði þá ekki samþykkt ríkisráðsákvæðið.

Á því, að ríkisráðsákvæðið hafði þannig verið svikið inn á oss, verðum vér að byggja kröfu vora um að fá það numið burtu úr stjórnarskrá vorri.

Ekkert liggur nú eins sjálfsagt fyrir eins og það, að vér verðum að krefjast leiðréttingar í þessu efni, ef oss er nokkuð ant um sjálfstæði vort, og að vér verðum að krefjast leiðréttingarinnar einhuga og öfluglega og tafarlaust, nú eftir að vér erum búnir að fá meiri hluta þjóðarinnar til að skilja, að vér höfum verið gabbðir, og að sjálfstæðisréttur þjóðarinnar er í voða, ef ekki er bráðlega að gert.

Og ef vér fengjum ákvæðið nú út úr stjórnarskránni, þá þýddi það beint það, að ráðgjafi vor mætti ekki koma í ríkráðið, mætti ekki bera sérmálin þar upp fyrir konungi. Það þýddi þá ekki lengur það, að spurningin um ríkisráðssetuna væri látin liggja milli hluta, eins og menn vildu setta sig við 1897—1901. Með breytingunni værum vér þá komnir lengra áleiðis með sjálfstæðismál vort, en þó að ríkisráðsákvæðið hefði aldrei verið sett

inn 1902 og 1903. Hrekkjabragð Albertis væri þá orðið oss að góðu gagni, til að flýta fyrir fullnægingu óskar vorrar um að losa mál vor úr ríkisráði Dana.

En meðan ráðgjafi vor er bundinn í ríkisráði Dana er þjóðarsjálfstæði vort ekkert.

Vér verðum að hafa þetta hugfast og það með, að *ef þeim steini verður eigi rutt úr vegi, getum vér ekkert það stjórnarfyrríkomulag fengið, sem fullnægi sjálfstæðisrétti vorum.*

Þetta er reynsla vor, sem vér getum lesið út úr stjórnarmálssögu vorri. Því að ávalt, er vér höfum farið fram á eitthvað það fyrirkomulag, er byggt væri á sjálfstæði Íslands, hvort heldur á fullu sjálfstæði þess, eins og í hinna fyrri stjórnarbaráttu, eða á sjálfstæði í sérmálunum einum, eins og í síðari baráttunni, um endurskoðun stjórnarskrárinnar, þá hefir það komið fyrir sama, hvort vér fórum fram á að fá ábyrgðarlausan landstjóra á Íslandi með ráðgjöfum, er ábyrgð hefðu fyrir alþingi, eða sérstaka ráðgjafa fyrir Ísland, einn eða fleiri, er málin bæru undir konung sjálfan og bæru ábyrgð fyrir alþingi; óskir vorar hafa ávalt strandað á sama skerinu, á því, að mál vor yrðu þá óháð dönsku ráðgjafastjórninni og danska ríkisráðinu.

Af því að vér verðum að vera háðir dönsku ráðgjafastjórninni og danska rík-

isráðinu, sem er samkoma dönsku ráðgjafanna og því að eins annað nafn á ráðgjafastjórninni dönsku, þá getum vér ekki einu sinni fengið að hafa einn íslenskan ráðgjafa út af fyrir oss, ersé vor eigin maður.

Getur oss þá blandast hugur um, hvað vér þurfum að gjöra, ef vér eigi hugsum til að sleppa öllu sjálfstæðistali?

Þurfum vér ekki fyrst og fremst að ryðja burtu skerinu, sem lokar öllum sundum fyrir framgangi frelsismáls vors, fyrir íslenskri stjórn á Íslandi?

En vér eigum að fara fram á meira en þetta, að fá ráðherra vorn út úr ríkisráði Dana.

Vér eigum jafnframt að fá öllu sambandi voru skipað við Danmörku á eðlilegan hátt, með fullu samþykki voru. Því að stöðulögin eru engin skipun á því sambandi. Vér viðurkennum ekki gildi þeirra fyrir Ísland og höfum aldrei viðurkent.

Sameiginlegu málin, eða þau mál er vér fælum Dönum að hafa á hendi fyrir oss, yrðu þá næsta fá, ef sambandinu væri eðlilega skipað. Vér legðum til þeirra að vorum hluta, en þar gætum vér að réttu lagi vísað til fjárkrafa vorra til ríkissjóðs, sem vér höfum langt frá fengið fullnægt með tillaginu, sem Danir þykjast gefa oss.

Þá væri sjálfstæði voru borgið, ef þetta hvorttveggja fengist fram, og það er aðalatriðið.

Hvernig sérstjórn vorri yrði hagað eftirleiðis yrði þá á voru valdi, og sleppi ég hér að fara langt út í það mál.

Vér gætum vel notast við ráðgjafa, sjálfstæðan, *islenskan*, ráðgjafa, með sér háðum erindreka hjá konungi, eða helzt fleiri (3) ráðgjafa, er einn þeirra væri á víxl hjá konungi. Þjóðræðið, vald þjóðarinnar, ætti þá og að efla með styttra (3 ára) kjörtímabili og árlegum þingum og afnámi konungkjörinna þingmanna. Það hefir síðustu tíma reynsla kent oss.

Landstjóra skipaðan af konungi eða jarl, eins og gamli sáttmáli nefnir hann, sem hefði ráðgjafa, er ábyrgðina bæru fyrir alþingi, gætum vér líka felt oss við, og væri það að sumu leyti fullkomnara fyrirkomulag en 1 ráðgjafi eða fleiri. Kostnaðurinn við það má þó ætla að yrði mun meiri, og vér gætum fengið það fyrirkomulag síðar, er oss yxi fiskur um hrygg. En ekki vil ég landstjóra, sem Danir launuðu. Hann má ekki vera hér sem umboðsmaður þeirra, en það yrði hann skoðaður með því móti. Hann ætti að vera islenskur maður og skipaður af konungi með undirskrift íslensks ráðgjafa.

Hvert það fyrirkomulag, sem valið yrði, blyti að fullnægja falslausu sjálfstæði Íslands.

Þingmennirnir, sem 1903 stofnuðu sjálfstæðinu í voða, fara nú til Danmerkur og þeim gefst nú færi á að sýna, að þeir vilji og hafi lag á að afplána nokkuð þá yfir-

sjón er þeir hafa drýgt við sjálfstæðismál Íslands.

Eg hefi trú á sumum þeirra, að þeir vilji það alvarlega, en þjóðin hefir auga á framkomu þeirra *allra* hjá útlendingunum.

Þeir verða að hafa það hugfast, að þjóðin á Íslandi krefst ekki minna fyrir land sitt, en fulls, ósvikins sjálfstæðis.

